МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

А. П. Чуприков
Б. М. Цуприк

Нормальна та кримінальна сексологія

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

А. П. Чуприков, Б. М. Цуприк

НОРМАЛЬНА ТА КРИМІНАЛЬНА СЕКСОЛОГІЯ

Затверджено
Міністерством освіти і науки України
як підручник
для студентів вищих навчальних закладів

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2011

ББК 57.0я73
Ч-92

Рецензенти: *С. Д. Максименко*, д-р психол. наук, акад.
Г. Я. Пилягіна, д-р мед. наук
О. Л. Туриніна, канд. психол. наук
Г. С. Костюк, д-р психол. наук, проф.

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 6 від 02.07.08)

Затверджено Міністерством освіти і науки України (лист № 1.4/18-Г-1900 від 17.07.08)

Чуприков, А. П.

Ч-92 Нормальна та кримінальна сексологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Чуприков, Б. М. Цуприк. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 252 с. — Бібліогр. : с. 250–251.

ISBN 978-966-608-961-1

Пропонований підручник комплексно охоплює всі питання сексології, знання яких необхідне кожній молодій людині. Розглянуто фізіологічні основи сексуальності, особливості психосексуального розвитку людини, питання норми і патології в сексології. Комплексно подано питання контрацепції і профілактики хвороб, що передаються статевим шляхом.

Особливу увагу приділено розділу кримінальної сексології, в якому цілісно висвітлено проблему аномалій статевої поведінки і сексуальних злочинів. Використовуючи клінічні приклади, автори аналізують біологічні, соціокультурні, психологічні механізми розвитку аномальної сексуальності та її роль у кримінальних діяннях, причини і мотиви, що спонукають до скоєння зґвалтувань, сексуальних вбивств, статевих злочинів проти дітей. Визначено фактори, які сприяють зниженню рівня сексуальних правопорушень, і напрями профілактики таких злочинів, розглянуто особливості сексуальних злочинів психічно хворих осіб.

Для студентів усіх спеціальностей, психологів, медичних психологів, психіатрів, сексологів, правознавців, юристів-кримінологів та працівників правоохоронних органів.

ББК 57.0я73+58я73

© А. П. Чуприков, Б. М. Чуприк, 2011
© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2011
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011

ISBN 978-966-608-961-1

ЗМІСТ

Вступ 5

Розділ 1. **Психофізіологія сексуальності** 7
1.1. Сексуальність людини, моделі сексуальності 7
1.2. Анатомія статевих органів 9
1.3. Фізіологічні основи сексуальності 12
1.4. Психосексуальний розвиток людини 15
1.5. Сексуальні реакції і копулятивний цикл 18

Розділ 2. **Межі сексуальної норми і патології** 24
2.1. Аспекти сексуальної норми 24
2.2. Відносність сексуальної норми, динаміка вікових змін 28
2.3. Статева конституція 31
2.4. Сексуальні дисфункції 38

Розділ 3. **Збереження репродуктивного здоров'я** 49
3.1. Контрацепція 49
3.2. Хвороби, що передаються статевим шляхом, та їх профілактика 58

Розділ 4. **Сексуальні злочини. Передумови та патогенез** 72
4.1. Сексуальна злочинність 72
4.2. Чинники, які впливають на сексуальну злочинність 75
4.3. Природа і сутність аномалій потягу 85
4.4. Патогенетичні моделі парафілій 104

Розділ 5. **Сексуальні злочини. Окремі види** 120
5.1. Статеві злочини проти дітей 120
5.2. Зґвалтування 146
5.3. Ексгібіціонізм 162
5.4. Гомосексуалізм і злочини 170
5.5. Сексуальні вбивства 176
5.6. Сексуальні злочини психічно хворих 221

Розділ 6. **Сексуальні злочини. Профілактика та зменшення соціальної небезпеки** 231
6.1. Проституція 231
6.2. Можливості психіатрії в розслідуванні серійних злочинів 236
6.3. Судова сексологічна експертиза 238
6.4. Шляхи профілактики сексуальних злочинів 241
6.5. Рекомендації потенційним жертвам 244

Короткий словник термінів 247

Список використаної та рекомендованої літератури 250

ВСТУП

Сучасна сексологія — це розділ клінічної медицини, що являє собою систему міждисциплінарних наукових знань і практичної діяльності, спрямовану на вивчення сексуального здоров'я, причин та умов розвитку його порушень і девіацій, проблем гігієни статевого життя та збереження репродуктивного здоров'я, на розробку методів діагностики, лікування, профілактики, сексологічної експертизи. Сексологія базується на медичних, психологічних, соціологічних знаннях і, відповідно, пов'язана як з медичними дисциплінами (психіатрія, неврологія, ендокринологія, урологія, гінекологія та ін.), так і з медичною психологією, соціальною психологією та соціологією.

Нестача науково обґрунтованої сексологічної інформації не може бути компенсована засобами масової інформації, які хоча й переповнені сексуальною тематикою, віддають перевагу шокуючим крайнощам або примітивному збуджуючому впливу. Наявна ситуація настійливо потребує сексологічної освіченості населення, і насамперед молоді. В навчальних закладах різного рівня впроваджується вивчення окремої дисципліни з аспектами сексології, збереження репродуктивного здоров'я, гармонійного психосексуального розвитку та ін. Своєчасна і правильна інформація про статеве життя, про профілактику небажаних ускладнень може не лише поліпшити загальнодержавний рівень репродуктивного здоров'я, а й врятувати чимало людських доль. На жаль, навіть випускники медичних ВНЗ не отримують належної підготовки із сексології.

З одного боку, мета цього підручника — дати універсальну базу знань, необхідну в житті кожного індивіда. Ці знання допоможуть краще пізнати не лише свій організм та організм іншої статі, а й психосексуальні особливості відмінності статей, сексуальні реакції чоловіка і жінки, що сприятиме гармонізації міжособистісних стосунків.

Розглянуті в підручнику питання норми і патології дають змогу реально оцінювати свою сексуальну спроможність, зрозуміти причину сексуальних невдач як своїх, так і партнера, а також побачити шляхи їх подолання. Запобігання небажаній вагітності, хворобам, що передаються статевим шляхом, та ВІЛ/СНІДу є завданням державної ваги, тому розділ, в якому розглядаються ці проблеми, дає вичерпні відповіді на всі можливі запитання і має цілковито прикладний характер. Знання фізіологічних основ сексуальності, особливостей психосексуального розвитку допоможе не тільки створити гармонійні статеві стосунки, а й краще пізнати себе, свої фізичні та духовні потреби. І безперечно, масивом знань з нормальної сексології має володіти кожен лікар, щоб нести його в суспільство.

Водночас не менш важливою функцією цього підручника є комплексне висвітлення кримінальної сексології з детальним описанням аномалій статевої поведінки та сексуальних злочинів. Сексуальні злочини за рівнем завданої моральної та фізичної шкоди належать до лідерів соціально небезпечних злочинів. Використовуючи клінічні приклади, автори аналізують причини і мотиви, які спонукають до скоєння зґвалтувань, сексуальних вбивств, статевих злочинів проти дітей. Значну увагу приділено біологічним, соціокультурним, психологічним механізмам розвитку аномальної сексуальності та її ролі в кримінальних діях, розглянуто особливості сексуальних злочинів психічно хворих осіб. Визначено фактори, що сприяють збільшенню частоти сексуальних правопорушень, та напрями профілактики злочинів цього типу. Інформація цього розділу корисна також для експертної оцінки підозрюваних осіб, для розробки оперативних заходів з виявлення і затримання серійних сексуальних злочинців.

Автори сподіваються, що ця книга буде корисною для студентів-медиків, лікарів усіх спеціальностей, особливо психіатрів, судових психіатрів, сексологів, психологів, соціологів, педагогів і працівників правоохоронних органів.

Розділ 1
ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ СЕКСУАЛЬНОСТІ

1.1. Сексуальність людини, моделі сексуальності

Сексуальність — один з основних факторів, що спонукають людей до контактів між собою. В рамках різних категорій цінності вирізняють сексуальність: вітальну (аспект здоров'я), культурну (історичні традиції), моральну (етико-правові аспекти) та особистісну (значення різних форм сексуальної активності для конкретної людини).

Сексуальність — вроджена потреба і функція людського організму. Сексуальний розлад виникає внаслідок загальмованості або деформації цієї функції чи її дисгармонії з іншими сферами особистості. Сексуальність зумовлює також форми поведінки, які не призводять до статевих контактів.

Сексуальність людини зберігає, як і у тварин, риси репродуктивної і комунікативної функцій, а також виражає захопленість, прив'язаність, довір'я, безпеку та задоволення, які є універсальними потребами людини.

Сексуальність сучасної людини здебільшого звільнилася від біологічної детермінованості і значною мірою залежить від психологічних і соціальних та соціально-психологічних чинників. Тобто спостерігається відокремлення репродуктивної функції від функцій задоволення і спілкування.

Існує кілька концепцій сексуальності:

- сексуальність — джерело напруги і чуттєвої розрядки;
- сексуальність, окрім джерела розрядки, ще й задоволеність у зв'язку із задоволенням несексуальних психічних потреб;
- все сказане плюс створення зв'язку з іншою людиною.

Системоутворюючі характеристики сексуальності можна об'єднати в декілька груп. До першої групи можна зарахувати статеву самосвідомість, статево-рольову поведінку, психосексуальну орієнтацію,

становлення яких є основними етапами психосексуального розвитку і які детально розглядатимуться у відповідному розділі.

До другої групи системоутворюючих характеристик належать статевий потяг, сексуальна збудливість і активність.

Сексуальний потяг — вибіркова готовність прийняти партнера, враховуючи його статеву належність, зумовлена психологічними, нейрогуморальними та умовно-рефлекторними особливостями.

Сексуальна потенція — спроможність до здійснення сексуальних функцій, сексуальної поведінки та до переживання сексуальних почуттів. Сексуальна потенція у чоловіків служить мірилом впевненості в собі.

Сексуальна збудливість — виникнення сексуального збудження під впливом навколишнього середовища (міжособистісна взаємодія), а також швидкість перебігу циклу сексуальних реакцій від появи сексуального збудження до оргазму.

Сексуальне збудження спричиняється як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Це: а) готовність до сексуальних реакцій взагалі; б) сексуальне збудження на конкретного партнера як бажану мету; в) сексуальне збудження при фантазуванні чи спогадах.

До третьої групи системоутворюючих характеристик можна зарахувати сексуальну установку, потребу, мотивацію, еротичну поведінку, психосексуальне задоволення.

Сексуальна установка — готовність і схильність до певних сексуальних дій. Вирізняють механоцентричну, оргазмоцентричну та екстазоцентричну сексуальну установку. При механоцентричній (фалоцентричній) установці ключовою є спрямованість на техніку статевого акту, при оргазмоцентричній — спрямованість на отримання оргазму, після якого настає психосексуальне задоволення, при екстазоцентричній — готовність до багаторазового переживання оргазму (екстаз).

Сексуальна потреба — це стан, зумовлений необхідністю стосунків з особою протилежної статі, правильного розвитку і функціонування. Сексуальна потреба є підґрунтям для еротичної поведінки.

Еротична поведінка — це способи прояву сексуальності залежно від діапазону прийнятності, зумовленого переважно психологічними та соціокультурними чинниками.

Сексуальна мотивація — це внутрішня психічна детермінація статевої поведінки, що спонукає до задоволення сексуальної потреби. Типи сексуальної мотивації розглядатимуться далі.

Системоутворюючими характеристиками сексуальності є також ерекція, еякуляція та оргазм, особливості яких зумовлені анатомо-фізіологічними, психологічними та соціально-психологічними чинниками.

1.2. Анатомія статевих органів

Анатомо-фізіологічне забезпечення статевої сфери здійснюють утворення центральної і периферичної нервової системи та ендокринний апарат.

Безпосередньо статеві органи поділяють на зовнішні та внутрішні, однак повнішим є поділ на статеві залози (сім'яники, яєчники), статеві шляхи (сім'япроводи, яйцепроводи), придаткові статеві залози, органи злягання.

Анатомія чоловічих статевих органів

Яєчка (сім'яники) забезпечують сперматогенез, мають зовнішньо- та внутрішньосекреторну активність, остання з яких — обов'язковий фактор гармонійного морфогенезу і важливий чинник статевої самосвідомості. Яєчко — овальне, дещо сплющене утворення розміром 4–4,5 х 2,5–3,5 см і масою 20–30 грамів. Закутане сімома зовнішніми оболонками, перша з яких — шкіра мошонки, друга — м'ясиста оболонка, яка утворює окремий мішечок для кожного яєчка і перегородку між ними.

Основна структурна одиниця яєчка — звивистий сім'яний каналець діаметром 0,2–0,3 мм завдовжки не менше 30–35 м (при довжині часточки 2–3 см). Стінка канальця збудована з власної сполучнотканинної оболонки, на внутрішній базальній мембрані якої розташовані клітини гермінативного епітелію, між якими розміщуються пірамідні клітини (виконують нутритивну та, ймовірно, ендокринну функції).

У сполучній тканині між звивистими канальцями вкраплені клітини Лейдига, які здійснюють синтез тестостерону.

Придаток яєчка (розташований на верхньозадньозовнішній поверхні яєчка) складається з головки, тіла і хвоста. Довжина придатка 5–8 см, товщина — 0,8–1 см. Хвіст фіксований до верхнього і нижнього полюсів яєчка. Гістологічно придаток складається з петель протоки придатка, розділених пухкою сполучною тканиною на 5–18

конусоподібних часточок. Протока верхньої часточки йде вниз, приймає протоки від інших часточок і утворює протоку придатка. Епітелій протоки складається з призматичних (виділяють секрет у порожнину протоки) і базальних клітин (відсутні у статево незрілих осіб). У порожнині також здійснюється сперміофагія сперміїв, які залишилися після еякуляції, а також відбувається остаточне дозрівання та накопичення зрілих сперміїв.

Сім'явивідні шляхи являють собою сім'явиносну протоку завдовжки 35–50 см з товстими стінками (до 1,5 мм при зовнішньому діаметрі до 3 мм). Виділяють чотири частини сім'явиносної протоки — яєчкову, канатикову, пахову і тазову. Канатикова в складі сім'яного канатика йде до зовнішнього кільця пахового каналу, пахова розміщується в паховому каналі. В тазовій частині протока розширюється й утворює ампулу, яка з'єднується з сім'явипорскувальною протокою сім'яного міхурця й утворює сім'явикидну протоку. Остання перфорує простату і відкривається на верхівці сім'яного горбка в просвіт уретри.

Передміхурова залоза (простата) — м'язово-залозистий орган, що охоплює початок сечовипускального каналу, прилягає до сечового міхура. Простата розділяється на дві часточки. Довжини залози 2,5–4,2 см, ширина — 2,2–5 см, товщина — 1,7–2,3 см, маса 17–28 грамів. Секрет простати білого кольору, в'язкий, дещо каламутний, домішується до сперми, надаючи їй специфічного запаху. Секрет розріджує сперму і збільшує її об'єм, що уможливлює її проходження уретрою при еякуляції.

Сім'яні міхурці — парні залози, що виділяють секрет клейкої желатиноподібної консистенції, який домішується до еякуляту, збільшуючи його об'єм.

У ***статевому члені*** вирізняють корінь, тіло і головку. Він складається з двох власних печеристих тіл і печеристого тіла сечовипускального каналу (губчастого тіла), яке утворює спереду головку, ззаду — цибулину. Біля початку головки шкіра члена утворює складку — крайню плоть. У процесі ерекції печеристі і губчасте тіла наповнюються кров'ю, що забезпечує збільшення розміру члена і набуття ним необхідної твердості.

Сечовипускальний канал (уретра) має довжину 18–22 см і складається з трьох частин: простатичної, перетинчастої і печеристої.